

**„რელიგიური ნიშნით რეპრესიები საბჭოთა საქართველოში“
(შსს არქივის მონაცემების მიხედვით)**

ზვიად ტყაბლაძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო.
საქართველო, 0105, თბილისი, ინგოროყვას 7.
+995 322 990900; info.ra@religion.gov.ge
ORCID: 0009-0009-4347-6299

აბსტრაქტი

ჩვენი კვლევის საგანს წარმოადგენს „შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის“ მიერ დაფინანსებულ 2022 წლის ფუნდამენტური კვლევების სახელმწიფო სამეცნიერო საგრანტო კონკურსის პროექტის (NFR-22-21090) - „რელიგიური ნიშნით რეპრესიები საბჭოთა საქართველოში (შსს არქივის მონაცემების მიხედვით)“ მიმოხილვას, რომელიც ხორციელდება რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს ინიციატივით, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივთან თანამშრომლობით.

რეპრესირებულ პირთა ბედი გვიჩვენებს, თუ რა ტრაგიკული შედეგები მოჰყვა საბჭოთა კავშირის იმპერიულ გადაწყვეტილებებს რიგითი ადამიანებისთვის. საბჭოთა რეპრესიების საკითხი ერთ-ერთი შეუსწავლელი სფეროა არა მარტო ქართულ, არამედ პოსტსაბჭოთა ქვეყნების სამეცნიერო ლიტერატურაშიც. ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა ათასობით რეპრესირებულ სასულიერო პირთა საქმეები, რომელიც სხვადასხვა არქივშია დაცული. თემა ითვალისწინებს მკვლევართა ჯგუფის მიერ

საქართველოში საბჭოთა პერიოდში (1921-1991 წლებში) რელიგიური ნიშნით განხორციელებული რეპრესიების და რეპრესირებული სასულიერო პირების შესახებ ჩატარებული კვლევის გამოუქვბას. საქართველოს ანექსიის (1921 წ.) შემდეგ, აქტიურად დაიწყო „წითელი ტერორი“ და ათეისტური რელიგიური პოლიტიკის გატარება იმ პერიოდში მოღვაწე ყველა დენომინაციის წინააღმდეგ: დაიხურა ასობით საკულტო ნაგებობა, რელიგიური სკოლები, განსაკუთრებული სისასტიკით დაიწყო მართლმადიდებლური, კათოლიკური, სომხური-სამოციქულო, ქრისტიანულ-პროტესტანტული, სხვა ქრისტიანული მიმდინარეობების, ასევე იუდეური, ისლამური თემების სასულიერო პირების რელიგიური მოტივებით დევნა. სასულიერო პირთა დევნის საფუძვლად იყენებდნენ მათ ანტისაბჭოთა და კონტრრევოლუციური აგიტაცია-პროპაგანდის და სხვა სახის ბრალდებას. დამუშავებული იქნა იმ სასულიერო პირთა შესახებ ინფორმაცია, რომლებიც სასჯელის სამი კატეგორიით იქნენ დასჯილნი - დახვრეტ-ილები, პატიმრობამისჯილები და გადასახლებულები.

მიმდინარე პროექტში მონაწილეობას იღებს მკვლევართა ჯგუფი: ზვიად ტყაბლაძე (პროექტის ხელმძღვანელი), გიორგი პატაშური (პროექტის კოორდინატორი), ზაზა ვაშაყმაძე, სერგო ფარულავა, აბესალომ ასლანიძე, მარინე მაზმიშვილი, დავით დავითაშვილი, ბადრი ჩერქეზიშვილი, ლალი ეხვავია.

საკვანძო სიტყვები: რელიგიები; რეპრესიები; სასულიერო პირები; საბჭოთა საქართველო; არქივი.

შესავალი

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს „შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის“ მიერ დაფინანსებული 2022 წლის ფუნდამენტური კვლევების სახელმწიფო სამეცნიერო საგრანტო კონკურსის პროექტის (NFR-22-21090) - „რელიგიური ნიშნით რეპრესიები საბჭოთა საქართველოში (შსს არქივის მონაცემების მიხედვით)“ მიმოხილვას, რომელიც ხორ-

ციელდება რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს ინიციატივითა და საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივთან თანამშრომლობით.

საგრანტო პროექტის მიზანია, ობიექტურად განიხილოს ამგვარი მწვავე და მტკივნეული საკითხი. ვინაიდან საბჭოთა რეპრესიების პრობლემატიკაზე, პერიოდულად ქვეყნდება ფრაგმენტული მასალები სამეცნიერო ლიტერატურასა თუ მედიაში, საზოგადოება გადაუდებელი აუცილებლობის წინაშე დგას გამოკვლეულ იქნას არქივებში შენახული მნიშვნელოვანი მონაცემები რეპრესიების მსხვერპლთა შესახებ, რომლებიც დიდი ხნის პერიოდში დახურული იყო უცხო თვალისთვის. რეპრესირებულთა შთამომავლობამ, ხშირ შემთხვევაში, დღესაც არ იცის თუ რა მიზეზით ჩასვეს ციხეში ან დახვრიტეს მათი წინაპარი.

ადამიანის სიცოცხლე ფასდაუდებელია, უდანაშაულო ადამიანების მკვლელობა კი გაუმართლებელი. მარტო ერთ წელიწადში ბოლშევიკებმა ასი ათასობით ადამიანი დახვრიტეს. ნებისმიერი შეიძლება გა მოცხადებულიყო ხალხის მტრად: გამოგონილი ბრალდებით, ანონიმური დასმენით ან ცილისწამებით. ამიტომ, ჩვენი მოვალეობაა საბჭოთა წარსულის ნამდვილი სახის, ჩატარებული მასიური რეპრესიების მასშტაბების ჩვენება და ამ საშინელი მოვლენების მორალური შეფასება.

რეპრესირებულ პირთა ბედი გვიჩვენებს, თუ რა ტრაგიკული შედეგები მოჰყვა საბჭოთა კავშირის იმპერიულ გადაწყვეტილებებს რიგითი ადამიანებისთვის. საბჭოთა რეპრესიების საკითხი ერთ-ერთი შეუსწავლელი სფეროა არა მარტო ქართულ, არამედ პოსტსაბჭოთა ქვეყნების სამეცნიერო ლიტერატურაშიც. ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა ათასობით რეპრესირებულ სასულიერო პირთა საქმეები, რომლებიც სხვადასხვა არქივშია დაცული.

მეთოდი

სამეცნიერო ნაშრომი ეფუძნება თეორიულ მეთოდოლოგიას: მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის ანალიზს, სინთეზს, შედარებას, შსს-ს არქივში სხვადასხვა დოკუმენტების მოძიებას და

დამუშავებას (დადგენილებების, რეპრესირებულ პირთა შესახებ მონაცემებს, ანკეტებს). კვლევა მოიცავს პირის რელიგიურ კუთვნილებას, მის როლს იმ პერიოდის რელიგიურ ცხოვრებაში, მის მიმართ წაყენებულ ბრალდებებს, დაკითხვის ოქმებზე დაყრდნობით ბრალდებასა და რეალობას შორის კავშირის დადგენას, დაპატიმრების, გასამართლებისა და სასჯელის გამოყენების თარიღებს და რეპრესირებული სასულიერო პირების ცხოვრების საინტერესო ელემენტებს. განხორციელდა არქივში არსებული მასალის, დაკითხვის ოქმების, აქტების, სხვადასხვა ჩანაწერების კვლევა, დადგინდა საბჭოთა სამართლებრივი დევნის ობიექტის (პირის) რელიგიური კუთვნილება და მათი სასულიერო პირობის ნამდვილობა. საბრალდებო დასკვნის და სხვა დოკუმენტების შეჯერებით, დაკავებული სასულიერო პირის მიმართ დაპატიმრებისას წაყენებულ ბრალდებაში, გამოიკვეთა რელიგიური მოტივები და მოხდა თუ არა რელიგიური ბრალდების გამო ხსენებული პირის რეპრესირება.

შედეგი

საკვლევ საკითხზე მუშაობის შედეგად, გამოვლენილ იქნა საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში, სხვადასხვა წლებში რეპრესირებული სხვადასხვა დენომინაციის სასულიერო პირი, რითაც კიდევ ერთხელ დადასტურდა რეპრესიების კოლოსალური მასშტაბები. კვლევის შედეგები საინტერესო იქნება არა მხოლოდ სამეცნიერო თვალსაზრისით, არამედ საზოგადოებაში ცნობადობის ამაღლებისთვის საბჭოთა რეპრესიების მნიშვნელობის თაობაზე. ასევე სასარგებლო იქნება საქართველოს ისტორიით, რელიგიით, თუ სახელმწიფო პოლიტიკის კვლევებით დაინტერესებული პირებისთვის.

დისკუსია

საქართველოში ეროვნული მოძრაობის დაწყებასთან ერთად, იწყება რეპრესირებულ პირებზე ინფორმაციის მოძიება და გამოქვეყნება. ბოლო ათწლეულებში, საქართველოში გამოიცა არაერთი წიგნი რეპრესირებულ პირთა შესახებ, თუმცა საქმეს ართულებდა ის, რომ საქართველოს უშიშროების არქივის ნაწ-

ილი, სადაც ძირითადად ინახებოდა ამ ტიპის მასალები, 1991-92 წლების სამოქალაქო ომის დროს დაიწვა, ნაწილი გატანილ იქნა რუსეთში, ხოლო დანარჩენი საქმეები გაფანტულია სხვადასხვა არქივში.

ამ ტკივილიან, ზღვა მასალაში გაბნეულია მონაცემები რეპრესირებულ სასულიერო პირების შესახებ, თუმცა ცნობილ ისტორიულ პირებზე არსებობს ცალკეული ფუნდამენტური კვლევები.²¹

დამოუკიდებლობის გამოცხადების დღიდან, საქართველოს XX საუკუნის რელიგიური ისტორიის მკვლევრებმა არაერთი შრომა მიუძღვნეს საბჭოთა რეპრესიების თემას და უმეტეს წილად აღნიშნული კვლევები მოიცავს: ა) რეპრესიების პერიოდის ზოგად მიმოხილვას რელიგიური მდგენელის ცალკე წარმოჩინების გარეშე; ბ) რომელიმე კონკრეტული რელიგიური ორგანიზაციის (უმეტეს შემთხვევაში საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის) ისტორიას და კვლევებს გამოჩენილი პიროვნებების შესახებ (კათოლიკოს-პატრიარქების - ამბროსის, კირო-

---

²¹ იუნგე მ., თუშურაშვილი ო., ბონვეჩი ბ.: ბოლშევიკური წესრიგი საქართველოში: დიდი ტერორი კავკასიის პატარა რესპუბლიკაში, I ტომი და II ტომი, თბილისი, 2015. ბენდელიანი მ.: საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია: მე-20 საუკუნის 30-40-იანი წლებში. თსუ-ს სოხუმის ფილიალი, თბილისი, 2002.

ქართველიშვილი მ.: საბჭოთა რელიგიური პოლიტიკა და საქართველოში მისი ასახვის თავისებურებები 1953-1964 წლებში, თბილისი, 2022.

ვარდოსანიძე ს.: საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესია 1917-1952 წლებში, თბილისი, 2011.

შერვაშიძე ი.: საბჭოთა რეპრესიები აჭარაში პოლიტიკური და კულტურული მეხსიერების კონტექსტში. სადოქტორო დისერტაცია, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ბათუმი 2021.

სიმაშვილი თ.: საბჭოთა რეპრესიები თელავში 1921-1924 წლებში; თბილისი, 2020.

შსს-ს არქივის მიერ გამოცემული რამდენიმე მნიშვნელოვანი ნაშრომი:

მონორაფია „მშვიდობით ძმებო, გვხვრეტენ ამაღამ“, (გამოიცა კონრად ადენაუერის ფონდთან ერთად). თბილისი, 2016.

ჟურნალი „საარქივო მოამბის“ სხვადასხვა ნომერი, სადაც წარმოდგენილია საეკლესიო თემატიკა.

„დიდი ტერორი აფხაზეთში (აფხაზეთის ასსრ, 1937-38 წწ.) სამტომეული (მომზადებული ქართულ-აფხაზური ერთობლივი პროექტის ფარგლებში), თბილისი, 2023.

ნის და სხვების, ასევე სხვა დევნილი სასულიერო თუ საერო პირების); გ) საბჭოთა რეპრესიების რომელიმე კონკრეტულ პერიოდს (მაგალითად: 1924 წლის აჯანყებას, 1930-იანი წლების რეპრესიებს და ა.შ.); დ) საბჭოთა რეპრესიების ისტორიას საქართველოს კონკრეტულ მხარესა თუ ქალაქში და სხვა.

საინტერესოა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გაზეთის, „სრულიად არასაიდუმლოდ“, ღვაწლი, რომელიც გ. სანადირაძის რედაქტორობით თბილისში 1996-2005 წლებში იბეჭდებოდა და როგორც კი შესაძლებლობა გაჩნდა, რამდენიმე წლის განმავლობაში ასობით რეპრესირებულის შესახებ აქვეყნებდა ინფორმაციას. მოგვიანებით, ამ გაზეთის მასალებზე დაყრდნობით, რომლებიც აჭარას ეხებოდა, გამოიცა წიგნი²².

რეპრესირებულთა საკითხს მიუძღვნა თავისი ფუნდამენტური ნაშრომი ოთარ თურმანიძემ, თუმცა აქაც რეპრესირებული სასულიერო პირების შესახებ ცნობები ასახულია მისი მონოგრაფიის ერთ მონაკვეთში და ისიც მხოლოდ აჭარის რეგიონის მიხედვით.²³

რეპრესირებულ პირთა ოჯახებთან თანამშრომლობს და თავისი კომპეტენციის ფარგლებში ფასდაუდებელ დახმარებას უწევს „საქართველოს სასამართლო ანთროპოლოგიის ასოციაცია“ და სხვა ორგანიზაციები.²⁴

2014 წელს, რეპრესირებულთა შესახებ პირველი ელექტრონული მონაცემთა ბაზა შეიქმნა, სამიეზო სისტემით, რომელიც მოიცავს 3600-ზე მეტი პირის ბიოგრაფიულ მონაცემებს.²⁵ ეს ბაზა

---

²² აჭარა, სუსხიანი გრიგალის ექო. თბილისი, 2001.

²³ საბჭოთა რეჟიმი და მასობრივი რეპრესიები აჭარაში (1921-1952 წლები). ბათუმი, 2019, გვ. 403-418.

²⁴ „აღდგენის, დოკუმენტაციისა და იდენტიფიცირების ქართული პროექტი“ (GRDIP). „საქართველოს სასამართლო ანთროპოლოგიის ასოციაცია“, 2024. წვდომა [17.06.2024]: <http://www.gafa.edu.ge>

²⁵ პროექტი „სტალინური სიები საქართველოდან“ 2011-2013 წლებში განახორციელა ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტმა (IDFI) საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და საერთაშორისო საზოგადოება „მემორიალთან“ თანამშრომლობითა და ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონალური

„სტალინური სიები საქართველოდან“, 1937-1938 წლების „დიდი ტერორის“ მსხვერპლთა შესახებაა. „თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი“ (IDFI) ამჟამადც მუშაობს ამ ბაზის გაფართოებაზე და 2023 წელს შექმნა „სტალინური სიების“ ვებ-გვერდი.²⁶

რა თქმა უნდა, არაერთი სამეცნიერო სტატია თუ კვლევა არსებობს, რომელიც მოიცავს ცალკეულ ეპიზოდებს და ხშირად ეხება საზოგადოების გარკვეულ ფენებს, რეგიონებს, მხოლოდ კონკრეტულ კონფესიას ან ისტორიულ პირს და. ა.შ.

ცნობილია, რომ სისხლიანი ტერორის ერთ-ერთი მთავარი მიმართულება სწორედ რელიგია და სასულიერო პირების რეპრესიები იყო. ფაქტობრივად, საქართველოში ყველამ, დიდმა თუ პატარა კონფესიამ განიცადა რეპრესიები, რის შედეგადაც ათასობით სასულიერო პირი უდანაშაულოდ დახვრიტეს, გაგზავნეს ციხეებში, საკონცენტრაციო ბანაკებში.

ჩვენი კვლევა სხვა ზემოჩამოთვლილი შრომებისგან ძირითადად იმით გამოირჩევა, რომ მასში ასახული მასალები ინტერრელიგიური ხასიათისაა და კომპლექსურად ეხება საქართველოში წარმოდგენილ ყველა კონფესიას და რელიგიურ მიმდინარეობას. ჩვენ მიერ დამოწმებულ სხვადასხვა პუბლიკაციაში არსად არ არის ერთად წარმოდგენილი სხვადასხვა დენომინაციის წარმომადგენელთა რეპრესიების საკითხი.

ამიტომ, რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს გაუჩნდა იდეა, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივთან თანამშრომლობით, საფუძვლიანად შეისწავლოს და გააანალიზოს ინფორმაცია საბჭოთა პერიოდში საქართველოში სახვადასხვა აღმსარებლობის სასულიერო პირთა მიმართ განხორციელებული რეპრესიების შესახებ და შსს-ს არქივში დაცულ საარქივო მასალებზე დაყრდნობით (პროექტის დასრულებისას), გამოსცეს დიდი მასშტაბის ნაშრომი.

ბიუროსა და საქართველოში შვეიცარიის საელჩოს ფინანსური მხარდაჭერით. იხ. წვდომა [17.06.2024]:<http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=index&d=26>

²⁶ „სტალინის სიები“. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFI), 2024 წ. წვდომა [17.06.2024]:<https://stalin.historyproject.ge/about>

აქვე უნდა ითქვას, რომ რეპრესირებულ პირთა შესახებ მასალები ძირითადად სწორედ ამ არქივშია თავმოყრილი. თანაც შსს-ს არქივი უკვე წლებია მუშაობს მის ხელთ არსებული მასალის გაშიფრვაზე, ციფრულ დამუშავებასა და დახარისხებაზე.

პროექტი ითვალისწინებს საქართველოში საბჭოთა პერიოდში (1921-1991 წლებში) რელიგიური ნიშნით განხორციელებული რეპრესიების ფაქტების შესწავლას და რეპრესირებული სასულიერო პირების გამოვლენას. საქართველოს ანექსიის (1921 წ.) შემდეგ, აქტიურად დაიწყო „წითელი ტერორი“ და ათეისტური რელიგიური პოლიტიკის გატარება იმ პერიოდში მოღვაწე ყველა დენომინაციის წინააღმდეგ: დაიხურა ასობით საკულტო ნაგებობა, რელიგიური სკოლები, განსაკუთრებული სისასტიკით დაიწყო მართლმადიდებლური, კათოლიკური, სომხური-სამოციქულო, ქრისტიანულ-პროტესტანტული, სხვა ქრისტიანული მიმდინარეობების, ასევე იუდეური, ისლამური თემების სასულიერო პირების რელიგიური მოტივებით დევნა. სასულიერო პირთა დევნის საფუძვლად იყენებდნენ მათ ანტისაბჭოთა და კონტრრევოლუციური აგიტაცია-პროპაგანდის და სხვა სახის ბრალდებას.

ნაშრომზე მუშაობისას, დამუშავდა ინფორმაცია იმ სასულიერო პირთა შესახებ, რომლებიც სასჯელის სამი კატეგორიით იქნენ დასჯილნი - დახვრეტილები, პატიმრობამისჯილები და გადასახლებულები.

თავიდანვე უნდა ითქვას, რომ რეპრესირებულ პირთა შესახებ საარქივო მასალებზე მუშაობა საშური საქმეა, ამავე დროს მოითხოვს უდიდეს პასუხისმგებლობას და ურთულესია თავისი არსით. საქმე იმაშია, რომ საარქივო მასალებში ძალიან იშვიათად ინახება ინფორმაცია, პირის რელიგიური საქმიანობის გამო გასამართლების შესახებ.

ქვემოთ წარმოგიდგენთ საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსის იმ მუხლებს, რომლებიც ეხება რელიგიის საკითხებს და იმ მუხლებს რითაც ასამართლებდნენ სასულიერო პირებს.

სასულიერო პირების გასამართლება ძირითადად ხდებოდა მუხლი 58-10-ის (პროპაგანდა ან აგიტაცია, რაც მოუწოდებს საბჭოთა ხელისუფლების დასამხობად, შესასუსტებლად ან ძირის გამოსათხრელად, ან და ამა თუ იმ კონტრრევოლუციური დანაშაულის (ამა კოდ. 58-2 მუხ.) ჩასადენად, აგრეთვე ასეთივე შინაარსის ლიტერატურის დამზადება, შენახვა ან გავრცელება გამოიწვევს თავისუფლების აღკვეთას არანაკლებ ექვსი თვისა. იგივე მოქმედება, უკეთუ იგი ჩადენილია მასური მდელვარების დროს, ან ხალხის რელიგიური ცრუმორწმუნეობისა და ნაციონალური ცრუმეგნების გამოყენებით, ან საომარ პირობებში, ან და ისეთ ადგილას, სადაც სამხედრო წესებია გამოცხადებული, გამოიწვევს ამ კოდექსის 58-2 მუხ. აღნიშნულ სოციალური დაცვის ღონისძიებას [რაშიც იგულისხმება დახვრეტა, ან მშრომელთა მტრად გამოცხადება, სსრკ-დან გამეგება და ა.შ.]), ან მუხლი 58-11-ის (ყოველგვარი საორგანიზაციო მოქმედება, რაც მიმართულია ამ თავში გათვალისწინებულ დანაშაულთა მოსამზადებლად ან ჩასადენად, აგრეთვე მონაწილეობა ისეთ ორგანიზაციაში, რომელიც მოეწყო ერთ-ერთი ზემოაღნიშნული დანაშაულის მომზადებისა ან ჩადენისათვის, გამოიწვევს ამა კოდექსის სათანადო მუხლებში აღნიშნულ სოციალური დაცვის ღონისძიებას (მინიმუმ იგივე სასჯელს) მიმართული დანაშაულის მომზადებასა და ჩატარებისთვის) მიხედვით (საქართველოს სსრ სსკ, 1928: 51).

მაგალითად, ასევე არსებობდა მუხლი 58-21 - ეროვნული ან სარწმუნოებრივი მტრობის ჩამოსაგდებად (პროპაგანდა ან აგიტაცია ეროვნული ან სარწმუნოებრივი მტრობისა თუ განხეთქილების ჩამოსაგდებად, აგრეთვე ამავე ხასიათის ლიტერატურის დამზადება, შენახვა ან გავრცელება, გამოიწვევს თავისუფლების აღკვეთას ორ წლამდე. იგივე მოქმედება ომიანობის პირობებში, ან მასური მდელვარების დროს - თავისუფლების აღკვეთას არანაკლებ ორი წლისა, მთელი ქონების ან ქონების ნაწილის კონფისკაციით, ხოლო განსაკუთრებით დამამძიმებელ გარემოებაში სოციალური დაცვის ღონისძიება იწვევს თვით უმაღლეს ღონისძიებამდეც - დახვრეტამდე, ქონების კონფისკაციით. [1930

წ. 6 აპრილის; კ II (კან. კრ. 1930 წ. N 10, მუხ. 122]) (სტილი დაცულია).

1939 წლამდე, 1928 წლის ს.ს. კოდექსით, მუხლი 58-19 ითვალისწინებდა რელიგიური რწმენის გამო სამხედრო სამსახურისგან გათავისუფლებას და ამ პირის ჩარიცხვას ომიანობის დროს ზურგის ლაშქარში, თუმცა 1939 წელს საბჭოთა ხელისუფლებამ აღნიშნული მუხლი გააუქმა და დატოვა მხოლოდ 58-18, სადაც რელიგიური რწმენის მომიზეზება სამხედრო სამსახურიდან გათავისუფლებისთვის ითვალისწინებს 5 წლით ვადით თავისუფლების აღკვეთას (საქართველოს სსრ სსკ, 1928: 59-61). განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია, სისხლის სამართლის კოდექსის თავი IV (სახელმწიფოსაგან ეკლესიის ჩამოშორების წესების დარღვევა), სადაც თავმოყრილია რელიგიური ხასიათის სამართალდარღვევის მუხლები: 128, 129, 130, 131, 132, 133 (საქართველოს სსრ სსკ, 1928: 121-122).

მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა ხელისუფლებას ღიად ჰქონდა გამოცხადებული რელიგიის წინააღმდეგ ბრძოლა და ამ მიზნით ათეულობით სპეციალური დადგენილება მიიღო, დაპატიმრებული პირის მიმართ იშვიათად იყენებდა სისხლის სამართლის კოდექსის ზემოაღნიშნულ IV თავის რელიგიურ საქმიანობასთან დაკავშირებულ მუხლებს, რომლებიც საკმაოდ მსუბუქ სასჯელს ითვალისწინებდა და შესაბამისად სრულმასშტაბიანი ტერორის გასატარებლად შეუსაბამო იყო. ამიტომაც, დაპატიმრებულ სასულიერო პირებს ასამართლებდნენ სამშობლოს ღალატის, საბოტაჟის, ჯაშუშობის, სპეკულანტობის, კორუფციის ან სხვა ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობის გამო.

ხელისუფლება რელიგიური პირების წინააღმდეგ ძირითადად იყენებდა ს.ს. კოდექსის ზემოხსენებულ 58-10 და 58-11 მუხლებს, რომელიც ითვალისწინებდა გაცილებით მკაცრ სასჯელს - დახვრეტას, გადასახლებას და ა.შ. აღსანიშნავია, რომ მომდევნო წლებში კოდექსმა რამდენჯერმე განიცადა რედაქტირება.

ამ გარემოების გამო, საარქივო მასალებზე მუშაობისას, ფაქტობრივად გვიხდება ყველა იმ პირის შესწავლა, რომლებიც შეს-

ამლებელია დაპატიმრებული ყოფილიყო რელიგიური საქმიანობის გამო. სამუშაო ჯგუფის მიერ უკვე დამუშავებულია ათასობით საქმე, ხოლო ამჟამად მიმდინარეობს რელიგიური ნიშნით რეპრესირებულ პირთა დადგენა და დაზუსტება.

წიგნში წარმოდგენილი იქნება სასამართლოს გადაწყვეტილებებიც. მუშაობა სამი მიმართულებით მიმდინარეობს. პირველი, ეს არის შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივზე წვდომა, შესაბამისი მასალების მოძიებით. მეორე, ეს არის უშიშროების საარქივო მასალები და მესამე „ცეკას“ - საქართველოს კომპარტიის პარტიული არქივი.

ზოგადად უნდა ითქვას, რომ რელიგიის წინააღმდეგ ბრძოლა კომუნისტებმა გამოაცხადეს ხელისუფლებაში მოსვლისთანავე, როდესაც მოახდინეს საკულტო ნაგებობების კონფისკაცია და მათი დიდი ნაწილი კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებებად აქციეს. მიუხედავად იმისა, რომ ხელისუფლების ამ პოლიტიკას ბევრი მოწინააღმდეგე გამოუჩნდა, მაინც ცდილობდნენ პარტიის დადგენილებების ცხოვრებაში გატარებას.

ჩვენ მიერ მოპოვებულ და შესწავლილ მასალებში, გაბნეულია ბევრი საქმე, რომელიც ეხება საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გამოჩენილი სასულიერო მოღვაწეების რეპრესიებს, კათოლიკოს-პატრიარქებს - ამბროსი ხელაიას, კალისტრატე ცინცაძეს, მიტროპოლიტ ნაზარი ლეჟავას და სხვებს. ასეთი საქმეები ინახება ე.წ. „ჩეკას²⁷ ფონდში“. მათ წაყენებული ჰქონდათ საერთო ბრალდება: „საკათალიკოსო საბჭოს წევრობა; კონტრრევოლუციური საქმიანობა; საეკლესიო ფასეულობათა გადამაღვა; ხელისუფლების დადგენილების დაუმორჩილებლობა; საეკლესიო ფასეულობების და ქონების მასობრივად ანგარების მიზნით გამოყენება“ (სტილი დაცულია). საქმე კი გადაეცემოდა

---

²⁷ ჩეკა (რუს.: Чрезвычайная комиссия (ЧК); საგანგებო კომისია) - პირველი საბჭოთა სახელმწიფო უშიშროების სამსახური. დაარსდა 1917 წლის 20 დეკემბერს, ლენინის განკარგულებით. 1922 წელს განიცადა რეორგანიზაცია

უმალეს რევოლუციურ ტრიბუნალს (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი ჩეკა, 1923: 319).

გარდა ასეთი სახის ბრალდებებისა, მღვდლების დაპატიმრება და უმალესი სასჯელის შეფარდება ხდებოდა უბრალო დასმენითა და მოგონილი მიზეზებით. თუ 1920-იან წლებში დახვრეტას უცვლიდნენ მრავალწლიანი გადასახლებით, 1937 წლის რეპრესიების დროს არც ეს „შემსუბუქება“ ხდებოდა.

საინტერესო აღმოჩნდა მღვდლის - კახაბერი დავით გრიგოლის ძის საქმე, სადაც ჩანს, რომ მრავალშვილიან სასულიერო პირს მხოლოდ იმის გამო მიუსაჯეს სასჯელის უმალესი ზომა - დახვრეტა პირადი ქონების კონფისკაციით, რომ დასწამეს ანტი-საბჭოთა აგიტაცია, რადგან პარტიის წევრი მას სდებდა ბრალს, მისადმი მიმართული გამოთქმის გამო „როდის გადაშენდებითო“ (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 6, 1924: 27-29).

ბევრი სასულიერო პირი შეეწირა 1924 წლის აჯანყებას, მათი დიდი ნაწილი საქმის გარეშეა და მათ შესახებ უბრალოდ სია გვაქვს, რომ დახვრიტეს აჯანყების ჩახშობის პერიოდში. ასეთი სიების თანახმად, საქართველოს მაშინდელი დაყოფის მიხედვით, მაზრებში დახვრეტილებს შორის გვხვდებიან მღვდლები, დიაკვნები, ბერები.

ასევე, შსს-ს არქივის ფონდ N12-1-ის მიხედვით, მხოლოდ გორის მაზრაში 23 სასულიერო პირი დახვრიტეს. თუმცა, შემოგვრჩა რამდენიმე დახვრეტილი პირის საქმეც, სადაც პირდაპირ იკითხება 1924 წლის აჯანყების მხარდაჭერის ბრალდება. ასეთია მაგალითად დახვრეტილი თუმშალიშვილი ივანე მიხეილის ძის საქმეც, რომელსაც ბრალი დაედო რადგან „ეწეოდა ა/ს²⁸ აგიტაციას, რაც განსაკუთრებით გაამძაფრა აგვისტოს აჯანყების წინ ... თანაუგრძნობდა და ხელს უწყობდა აჯანყების ხელმძღვანელებსა და მონაწილეებს ...“ (სტილი დაცულია).

1924 წელსვე მსგავსი ბრალდებით დახვრიტეს მღვდელი - ინაშვილი გიორგი იოსების ძე. ამავე საქმეში ინახება საკმაოდ საინტერესო დოკუმენტები, კერძოდ მისი ქალიშვილის წერილი,

---

²⁸ ა/ს - ანტისაბჭოთა

სადაც აღწერს მამის გამო მათი შევიწროვების შესახებ 1956 წელს (რუსულ ენაზე). ამ წერილში მისი ქალიშვილი წერს, რომ „ეს არის დაუსაბუთებელი დევნა, მამაჩემი მღვდელი იყო, რომელიც ყოვლად დაუსაბუთებლად დახვრიტეს 1924 წელს“. ამავე საქმეში საპასუხო ოფიციალურ წერილში გვხვდება აღიარება, რომ „ზედმეტად მკაცრი იყო განაჩენი“, მაგრამ „ახლა შემსუბუქებას აზრი არ აქვსო“ (სტილი დაცულია) (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 6, 1924: 80-84).

1937 წლის რეპრესიები გაცილებით მძიმე და სასტიკი იყო. სიონის ტაძრის დიაკონს ახოზაძე ამბროსი ივანეს ძეს 10 წელი მიუსაჯეს იმის გამო, რომ ის ახალგაზრდებში ქადაგებდა. ბრალდება ასე ჟღერდა: „მასზედ, რომ იგი მსახურობდა სიონის ეკლესიის დიაკვნად, ეწეოდა ახალგაზრდებს შორის რელიგიურ საქმიანობას, ... ეწეოდა კ/რ²⁹ აგიტაციას ეკლესიაში, მტრულად განწყობილი იყო საბჭოთა ხელისუფლების მიმართ“ (სტილი დაცულია) (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 8, 1937: 23).

მანგლისში, მღვდელი გოგოლიშვილი ერმილე ხოსროს ძე, დახვრიტეს იმ ბრალდებით, რომ კოლმეურნეობის კრება ჩაშალა და უქადაგებდა ახალგაზრდებს ეკლესიაში ევლოთ. ბრალდება ასე ჟღერდა: „მასზედ, რომ აგბულახ-მანგლისის რაიონის, სოფელ ივანოვკაში და მიმდებარე სოფლებში ეწეოდა ა/ს და ა/კ³⁰ აგიტაციას. გაძლიერებულ აგიტაციას ეწეოდა ახალგაზრდებში, მოუწოდებდა მათ ევლოთ ეკლესიაში. განზრახ ჩაშალა კოლმეურნეობის კრება. კოლმეურნეებს მოუწოდებდა საეკლესიო დღესასწაულებზე არ გასულიყვნენ სამუშაოდ და წასულიყვნენ ეკლესიაში“ (სტილი დაცულია) (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 8, 1937: 29).

დახვრეტის მიზეზთა შორის, შეიძლება დასახელებულიყო რელიგიური რიტუალების ჩატარებაც, მაგალითად ზავშვთა ნათლობა. სასულიერო პირი, დაშინანი პავლე სამუელის ძე (იგივე არქიმანდრიტი პიმენი) დახვრიტეს იმის გამო, რომ „ის აქტიუ-

---

²⁹ კ/რ - კონტრევოლუციური

³⁰ ა/კ - ანტიკომუნისტური

რად ეწეოდა ა/ს აგიტაციას მოსახლეობაში, მოუწოდებდა ყველას, რომ მოენათლათ ბავშვები. 1936 წ. დადიოდა სოფლებში და მასიურად ნათლავდა ხალხს“ (სტილი დაცულია) (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 8, 1937: 6).

აღსანიშნავია, რომ შსს-ს არქივში დაცულ, ჩვენ მიერ მოპოვებულ მასალებში გამოვლინდა ბევრი ძალზედ მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, მათ შორის საინტერესო აღმოჩნდა, ერთ-ერთი რეპრესირებული მონაზვნის საქმეში წმინდა დიდმოწამე პანტელეიმონ მკურნალის ხატი, რომელიც ტოპოგრაფიული წესით, 1896 წელს არის დაბეჭდილი. როგორც მინაწერიდან ირკვევა, აღნიშნული ხატი ერთ-ერთი ტაძრის წინამძღვარმა 1924 წელს თავის სულიერ შვილს, მონაზონს უსახსოვრა. აღსანიშნავია, რომ ორივე მათგანი, ბერიცა და მონაზონიც, სხვებთან ერთად, 1929 წელს, გახდნენ რეპრესიების მსხვერპლნი (რელიგიის სააგენტო, 2022).

რელიგიური რეპრესიები არ განხორციელებულა მხოლოდ 1920-30-იან წლებში. ის ნაკლები ინტენსივობით და შესაძლოა ნაკლები სიმკაცრითაც მიმდინარეობდა საბჭოთა კავშირის დაშლამდე, რომლის მაგალითად გამოდგება 1950 წელს დაპატიმრებული ზედაზნის ტაძრის ბერი - მოსემვილი გიორგი პავლეს ძე, რომელსაც ბრალად ედებოდა ქადაგება, ახალგაზრდების მონათვლა, ა/ს აგიტაცია და სხვა. ბერის საქმეში დევს მის მიერ შენახული, საქართველოს თავისუფლებისადმი მიძღვნილი ქაიხოსრო ავალიშვილის პატრიოტული ლექსი, რომელიც ასე მთავრდება: „თამარ მეფისგან სულ-დგმული, დიდებული და ძლიერი, რუსთაგან დამონებული, მოტყუებული, მშიერი“ (სტილი დაცულია) (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 6, 1950: 19, 67, 159).

„უყურადღებოდ“ არ დარჩენილან სხვადასხვა ეროვნების კათოლიკური ეკლესიის მღვდელმსახურნიც. კათოლიკური ეკლესიის წარმომადგენლებს ხშირად ასამართლებდნენ ჯაშუშობის ბრალდებით (საქართველოს სსკ-ის მუხ. 58-6), ვინაიდან მათ მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდათ ვატიკანთან და ევროპული

ქვეყნების საელჩოებთან. საბჭოთა კავშირის სომეხი კათოლიკეების აპოსტოლის ადმინისტრატორი აკოპი დანილის ძე ბაგრატიანს ბრალად წაუყენეს ჯაშუშობა. ბრალდებაში აღნიშნულია, რომ აკოპ ბაგრატიანი 1927 წლიდან ეწეოდა კ/რ საქმიანობას იტალიის საკონსულოს მეშვეობით. დიპლომატიურ ფოსტას გადასცემდა ვატიკანს. ცილისმწამებლურ ინფორმაციას აერცვლებდა სსრკ-ში კათოლიკური ეკლესიის დევნის შესახებ. მუშაობდა კოლექტივიზაციისა და საბჭოთა ხელისუფლების სხვა საპასუხისმგებლო ღონისძიებების ჩაშლაზე. არალეგალურად აგზავნიდა იტალიაში სასულიერო აკადემიაში ახალგაზრდებს და იყო შეკავშირებული ვატიკანთან, რომლისგანაც ღებულობდა დიდი ოდენობის თანხებს. ბაგრატიანს მისეაჯა თავისუფლების აღკვეთა 10 წლით.

რეპრესიები შეეხო სომხური მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესიის წარმომადგენლებსაც. აღსანიშნავია, რომ შსს-ს არქივში მოიძებნა მღვდელი დურსუნი (გრიგოლი) გრიგოლის ძე ტერ-პოდოსოვის საქმე, დაბა შაუმიანიდან, რომელსაც ბრალი ედებოდა იმაში, „რომ სოფლებში ჩასვლისას, ატარებდა რელიგიურ წეს-ჩვეულებებს, გლეხებს შორის ეწეოდა აგიტაციას მიმართული კოლმეურნეობის წინააღმდეგ, აგრეთვე ანტისაბჭოთა აგიტაციას. თავი დამნაშავედ აღიარა ნაწილობრივ“ (სტილი დაცულია). მისეაჯა 10 წელი შრომა-გასწორების ბანაკში (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 8, 1937: 102).

შსს-ს არქივის ფონდ 8-ში, ასევე წარმოდგენილია ჩეკას, გპუ-ს³¹ და შინსახკომ-ის³² სხდომის ოქმები 35 სომეხი სასულიერო პირის შესახებ.

---

³¹ გპუ (რუს.: Государственное политическое управление (ГПУ); სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველო, სპს) – ჯერ რსფსრ-ის და შემდეგ სსრკ-ს სახელმწიფო უსაფრთხოების ორგანო. დაარსდა 1922 წლის 6 თებერვალს.

³² შინსახკომი (რუს.: Народный комиссариат внутренних дел (НКВД); შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატი, შსსკ) - სსრკ-ს სახელმწიფო მმართველობის ცენტრალური ორგანო კრიმინალთან ბრძოლაში და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვაში 1917-1946 წლებში. შემდგომში დაერქვა შსს.

ებრაელ ღვთისმსახურებთან დაკავშირებით, საინტერესო აღმოჩნდა იოსებ მირილაშვილი ფილხაზის ძეს საქმე, სოფელი კულაშიდან (ფონდი N6, საარქივო N 372695), რომელიც 1937 წელს დააპატიმრეს ებრაელებში ებრაული რელიგიის გავრცელების და აგიტაციის ბრალდებით (მუხ. 58-10) და მიუსაჯეს 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა.

სასულიერო პირებთან ერთად და ცალკეც, რელიგიური ნიშნით რეპრესიების ქვეშ ხვდებოდნენ საერო პირებიც. მაგალითად, 1953 წელს, საქმე აღიძრა ებრაელთა ჯგუფის მიმართ, რომლებსაც ბრალად ედებოდათ 1948 წლიდან ა/ს შეკრებები ბათუმის სხვადასხვა ადგილებში და ქალაქის მცხოვრებ ებრაელებს შორის აგიტაციის წარმოება, პალესტინაში ემიგრაციის მიზნით: „მტრული მიზნებით იყენებდნენ სინაგოგებს, სადაც ლოცვის საფარით მღეროდნენ ისეთ სიმღერებს, რომლებითაც ებრაელებში აღვიძებდნენ ნაციონალურ სულს“ (სტილი დაცულია) (ფონდი N 6; საარქივო N 5559).

რაც შეეხება მცირე რელიგიურ დენომინაციებს, საბჭოთა პერიოდის პირველივე წლებიდან საქართველოში მრავალი მიმდინარეობა არსებობდა. უკვე 1920-იანი წლებიდან გამოჩნდნენ ბაპტისტები, ევანგელისტები, ორმოცდაათიანელები, ადვენტიტები (მეშაბათეები) და სხვა. გაცილებით ადრე ცხოვრობდნენ მოლოკანები, დუხობორები.

ამ ყველა მიმდინარეობის წევრები, როგორც საარქივო მასალებიდან ჩანს, იყვნენ საქართველოში შემოსული სხვადასხვა ეროვნული ჯგუფის წარმომადგენლები - ძირითადად რუსები და უკრაინელები. მხოლოდ ბაპტისტებთან შეგვხვდა სამი ქართველი კახეთში და შედარებით დიდი ჯგუფი საგურამოში.

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ამ მიმდინარეობებში სასულიერო პირის გამოყოფა საკმაოდ რთულია სისხლის სამართლის საქმეების მიხედვით, ვინაიდან თავის თავს არ ასახელებენ როგორც წინამძღვარს ან პასტორს, თუმცა საქმეების კარგად გაცნობით, მაინც ირკვევა თუ ვინ იყო ამა თუ იმ მიმდინარეობის წინამძღვარი. ზოგ საქმეში საერთოდ დაუდგენელია მიმდინარ-

ეობაც, რადგან გამომძიებლები მათ მოიხსენიებენ „რელიგიურ სექტად“ ხოლო დაკითხვის ოქმებში ბრალდებულებიც იმეორებენ ამ სიტყვას და არ აზუსტებენ მიმდინარეობას.

როგორც სისხლის სამართლის საქმეების გაცნობამ აჩვენა, პირველ ხანებში ეს მცირე რელიგიური მიმდინარეობები შედარებით კომპაქტურად ცხოვრობდნენ - მაგალითად ორმოცდაათიანელების დიდი დაჯგუფება არსებობდა თბილისში (სხვადასხვა ქარხნის საერთო საცხოვრებლებში) და ჩაქვში, ასევე რამდენიმე ჯგუფი იყო რუსთავში ოზურგეთსა და სოხუმში.

ამდენად, მათ წინააღმდეგ „ბრძოლა“ სხვადასხვა ხერხით მიმდინარეობდა - ან ამ ჯგუფში შეუშვებდნენ აგენტს, ან იმათგან გადმოიბირებდნენ ვინმეს. განსაკუთრებით ავიწროებდნენ ისეთ მიმდინარეობებს, რომლებსაც თავისი რელიგიური შეხედულებებიდან გამომდინარე არ შეეძლოთ შაბათ დღეს მუშაობა, ანდა წითელ არმიასი მსახურება.

მუსლიმი სასულიერო პირების წინააღმდეგ რეპრესიები დიდი მასშტაბით გამოირჩეოდა. საინტერესო აღმოჩნდა აჭარაში 1928 წლის გამოსვლების შესახებ ინფორმაციის დამუშავება, რომელიც გამოწვეული იყო ხელისუფლების მხრიდან ქალი მუსლიმებისთვის თავსაბურავის (ჩადრის, ჰიჯაბის) მოხსნისა და მედრესეების დახურვის პოლიტიკით.

საქმის მასალებიდან ირკვევა, რომ ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები მოსახლეობაზე ახდენდნენ ზეწოლას ყველანაირი ხერხით - დაშინებით, დაპატიმრებით, გადასახლებით. ერთპიროვნულად აპატიმრებდნენ გლეხებსა და სასულიერო პირებს, ოღონდ ზოლომდე გაეტარებინათ რეპრესიული პოლიტიკა და ზემდგომი ხელისუფლების წარმომადგენლებისთვის მოეწონებინათ თავი. ყოველივე ამან გამოიწვია მოსახლეობის აღშფოთება და გამოსვლები, ძირითადად ხულოსა და ქედას მაზრებში. აჯანყების მიზეზთა შემსწავლელი კომისია ასკვნის, რომ ეს გამოსვლები იყო რელიგიურ-ყოფითი და არა ეკონომიკური, გამოწვეული ძირითადად ხულოსა და აჭარის

ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლების მხრიდან გადაცდომებით.

ირკვევა, რომ აჭარაში სასულიერო პირების მიმართ რეპრესიები დაიწყო 1928-1929 წლებში, რადგანაც ხელისუფლება ცდილობდა თავისი პოლიტიკის გატარებას ადგილობრივი სასულიერო პირების მეშვეობით, ხოლო იმ სასულიერო პირებზე, რომლებიც ხელისუფლების ღია მხარდაჭერით არ გამოირჩეოდნენ, იქმნებოდა საიდუმლო საქმეები, ხორციელდებოდა დასმენები, დაპატიმრებები. უკვე მოგვიანებით, როდესაც იწყება მასობრივი რეპრესიები, არაერთი სასულიერო პირის საქმეში ჩანს, რომ ის მონაწილეობდა 1928-1929 წლების გამოსვლებში, რაც, რა თქმა უნდა, ეთვლებოდათ ანტისახელმწიფოებრივ ქმედებად ... (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 14, 1928-29).

ერთ-ერთ საქმეში კი, სრულიად უსაფუძვლოდ, მოქალაქეები: ჰუსეინ ბერიძე, შაი ირემაძე, ოსმან ირემაძე, სეფერ ირემაძე, ტაშატეგ ირემაძე, ართმელაძე და ვანაძე, ბრალდების თანახმად ირიცხებოდნენ „აჭარის ისლამისტურ ორგანიზაციამ“ და „ეწეოდნენ აგიტაციას, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ იყო მიმართული, გამოდიოდნენ შეიარაღებული აჯანყების მოწოდებით“ (სტილი დაცულია) (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 6, 1930: 2-6).

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ აჭარაში რეპრესიების დროს სასულიერო პირების მიმართ ძირითადად გამოყენებული იყო სსკ-ის მუხლი კონტრაბანდის შესახებ. საქმე იმაშია, რომ ამ პერიოდში სახელმწიფო საზღვარი თურქეთის რესპუბლიკასთან ჯერ ჩაკეტილი არ იყო და აჭარის საზღვრისპირა მოსახლეობა აუცილებელი პროდუქტების შესაძენად თურქეთში გადადიოდა. იმ დროინდელი უგზოობის პირობებში მათთვის ეს უფრო მოსახერხებელი იყო, ამიტომაც ყველაზე იოლი იყო და „დამაჯერებელიც“, სასულიერო პირები გაესამართლებინათ კონტრაბანდის მუხლით.

რეპრესიები ასევე მიმდინარეობდა მთელი საქართველოს მასშტაბით არაქართველი, სხვა ეროვნების მუსლიმთა მიმართაც.

ბაშკირეთის (ამჟამად დმანისი) რაიონის სოფელ მამიშლოს მკვ-იდრს კი, აზერბაიჯანელ მოლა ალი ისმაილ ოღლის ბრალად ე-დებოდა, რომ როგორც მოლა/მულა³³ რელიგიური წეს-ჩვეულ-ებების სახით ატარებდა გამლიერებულ კ/რ ა/საკოლმეურნეო საქმიანობას. დაკითხვის ოქმიდან ვკითხულობთ, რომ „... იგი ჩავიდა სოფელ ამამლოში, რათა გაეცილებინა აწ. გარდაცვლილი იბრაგიმ ხალილ-ოღლი სოიუნი და ლოცვის დროს მოლა ალი ამბობდა, რომ ყურანის ცნობით, უახლოეს მომავალში საბჭოთა ხელისუფლება დაემხოება და მას შეცვლის სხვა ხელისუფლება, კაპიტალისტების ხელისუფლება, და მაშინ გლეხების მდგო-მარეობა გაუმჯობესდება, კოლმეურნეობები დაიშლება და ამი-ტომ ჩვენ მუსლიმებს არ გვჭირდება კოლმეურნეობაში შესვლა, ვინც არის კოლმეურნეობის წევრი ის ითვლება მაგომედის³⁴ ხალხის მტრად“. მიუსაჯეს დახვრეტა, პირადი ქონების კონფი-სკაცია (მუხ. 58-10; მუხ. 58-12) (სტილი დაცულია) (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 3, 1938: 5, 23).

მოქალაქე მაშად მამედ ალა კიში-ოღლის საქმიდან, რომე-ლსაც მიესაჯა თავისუფლების აღკვეთა 3 წლით (მუხ. 58-10), ლუქსემბურგის (ამჟამად ბოლნისი) რაიონის სოფელ ფახრალ-ოდან, ვკითხულობთ, რომ იგი იყო კოლმეურნე, „ა/ს ელემენტი“ მჭიდროდ დაკავშირებული მუსლიმ სასულიერო პირებთან.

მისი საქმიდან ერთ-ერთი მოწმის, 23 წლის ალი აშრაფ რასულ ზადეს 1931 წლის 6 თებერვლის ჩვენებიდან ჩანს, რომ სასულიერო პირი მოლა ყურბან ჰაჯი ჰასან-ოღლი ა/ს საქმიანობას ეწეოდა. მოწმე აღნიშნავს, რომ სოფელ ფარხალოში, მოლამ ორჯერ მოაწყო კრება, სადაც ესწრებოდნენ მაშად ალი კიში-ოღლი და სხვა პირები. დოკუმენტში მოყვანილია რომ:

„აღნიშნულ კრებაზე მოლა ყურბან ჰაჯი ჰასან ოღლი ამბ-ობდა, რომ უნდა გამოუცხადდეს საბჭოთა ხელისუფლებას ჯვა-

---

³³ მოლა, სწორი ფორმა „მულა“ (არაბ.: مُلّا, არაბულიდან ბატონი, მბრძანებელი, მეუფე) - ისლამის ღვთისმსახური, მუსლიმებში ყურანისა და რელიგიური წეს-ჩვეულებების მცოდნე

³⁴ არაბი რელიგიურ-პოლიტიკური მოღვაწე, ისლამის დამარსებელი, წინასწარმ-ეტყველი მუჰამადი (570-632 წწ.)

როსნული ომი, ვინაიდან იგი ავიწროებს ჩვენ რელიგიას, რომ ასწავლიან ახალი ანბანით, ყურანი დაწერილია ძველ არაბულ ენაზე, რომ ახალგაზრდა თაობას არ ექნება უნარი შეიცნოს სარწმუნოება და აღქმა ყურანის, რომ რელიგია მოკვდება და საჭიროა ამ ხელისუფლების წინააღმდეგ, რომელიც ანადგურებს რელიგიას - ბრძოლა, რომ ეს ხელისუფლება ართმევს ყველაფერს ხალხს, მოახდინა ლიკვიდაცია კერძო ვაჭრობის და საკუთრების, რომ კოოპერატივებში თავისი ხალხი ჩასვეს, პარტიის წევრები და კომკავშირლები, რომ ჩვენ არაფერს გვაძლევენ, და ამარაგებენ თავის ხალხს ... რომ კოლმეურნეობებს ისე მოაწყობენ, რომ ვაჟი დედას და ძმა დას ვერ იცნობს ...

ამ შეკრებაზე სიტყვით გამოვიდა შეიხი ყურბან ხალილ ოლივი, რომელმაც გაიმეორა ზემოხსენებული სიტყვები და დაამატა, რომ ის ჩაიცვამს ქალამნებს და მუსლიმ ხალხთან ერთად ჯვაროსნულ სვლას მოაწყობს, რათა დაიცვას ისლამი ურწმუნო ბოლშევიკებისგან ...“ (სტილი დაცულია) (საქართველოს შსს-ს არქივი, ფონდი N 6, 1931: 15-16).

გასული საუკუნის ისტორიაში განსაკუთრებული კვალი დატოვეს საქართველოში მოღვაწე ეთნიკურმა უმცირესობებმა. შსს-ს არქივში დაცული მასალებიდან დიდი ინტერესი იქონია საქართველოში მოღვაწე გერმანელი პასტორის ისტორიამ. 1924 წლის 5 ივლისს, საგანგებო კომისიის საიდუმლო განყოფილების რწმუნებულმა, ივანე ჟუკოვმა განიხილა ტფილისის გუბერნიის კოლონია მარიენფელდში დაბადებული, ასურეთის ევანგელისტური ეკლესიის პასტორის, წარმოშობით გერმანელის, 36 წლის ვოლდემარ კარლოს ძე ბაუერის საქმე. მას ბრალად ედებოდა საკუთარ სახლში სკოლის გახსნა და იქ სამასამდე მოსწავლისთვის საღვთო სჯულის არაკანონიერი სწავლება, რეგისტრაციის გარეშე ბავშვების მონათვლა, ადგილობრივი ხელისუფლების მიმართ დაუმორჩილებლობა და ანტისაბჭოთა აგიტაცია, რის შედეგადაც „თავისი ხანგრძლივი არალეგალური მუშაობით ისე ყავს მომწყვდეული ხელში მთელი სოფლის მცხოვრებნი, რომ როგორც ერთს ისე ამომრავებს მათ, იმდენად სცემს ხელის-

უფლების პრესტიჟს და განსაკუთრებით „სახელს“ კომუნისტებისას, რომ თითოეულ კომუნისტს ისე უყურებენ ნემცები, როგორც მათ მოსისხლე მტერს“ (სტილი დაცულია).

მისი დაპატიმრების მიზეზი გახდა 1924 წლის 27 თებერვალს ასურეთში ლენინის გარდაცვალების გამო გამართული სამგლოვიარო მიტინგის ჩაშლა. ადგილობრივმა ხელისუფლებამ პასტორს ღვთისმსახურების მეორე დღეს გადატანა სთხოვა, მაგრამ ბაუერი ამაზე არ დათანხმდა, თუმცა წირვის ადრე დაშთავრებას დაჰპირდა. მან დაპირება არ შეასრულა და დანიშნულ დროს ეკლესიის ზარების დარეკვა ბრძანა. გარდა ამისა, საქმეში სოფლის ორკესტრიც ჩართო. მილიციონერმა ჩაჩხიანმა შეაჩერებინა ზარების რეკვა, მაგრამ პასტორმა კვლავ გააგრძელებინა. საქმეში თავად მილიციის უფროსი ჩაერთო.

საბოლოოდ, სამგლოვიარო მიტინგი კი ჩატარდა, მაგრამ გერმანელი კოლონისტების გარეშე. ისინი ეკლესიაში დარჩნენ და უსმენდნენ პასტორის ქადაგებას ლენინზე. მეორე დღეს, დილის რვა საათზე ბაუერი ახსნა-განმარტებისთვის დაიბარეს მილიციაში, თუმცა არ გამოცხადდა იმ მიზეზით, რომ 8 საათი არ იყო სამუშაო დრო. ამის შემდეგ ბაუერი დააპატიმრეს. საგანგებო კომისიის პრეზიდიუმის 1924 წლის 19 ივლისის ამონაწერის მიხედვით ვოლდემარ ბაუერს სსრკ-დან გაძევება მიესაჯა. პასტორი ადგილობრივ მოსახლეობაში დიდი სიყვარულითა და პატივისცემით სარგებლობდა. ასურეთის ევანგელისტურ-ლუთერანულმა საზოგადოებამ თხოვნით მიმართა ამიერკავკასიის საგანგებო კომისიას, შეეცვალა გადაწყვეტილება და ბაუერისთვის საქართველოში დარჩენის ნება დაერთო, რაზედაც 1925 წლის 15 ოქტომბერს კატეგორიული უარი მიიღო (საქართველოს შსს-ს არქივი, 2022).

გასაბჭოების შემდეგ ბოლშევიკების უმთავრეს ამოცანად მორწმუნე მრევლის ეკლესიიდან ჩამოცილება გახდა. შემუშავდა ანტირელიგიური პროპაგანდა-აგიტაციის მთელი სისტემა. რელიგიასთან ბრძოლისა და ათეისტური საზოგადოების ჩამოყალიბების მიზნით 1922 წელს დაიწყო გაზეთ „უღმერთოს“ გამოცემა.

1924 წლის 27 აგვისტოს მის რედაქციაში შემდგარ კრებაზე გადაწყდა ანტირელიგიური ორგანიზაციის შექმნაც. მიიღეს წესდება და აირჩიეს ცენტრალური საბჭო. ასე ჩაეყარა საფუძველი „მებრძოლ უღმერთოთა კავშირს“ (მუკ).

მუკ-ის დაარსების აუცილებლობა უძველესი მართლმადიდებლური ტრადიციების მქონე საქართველოშიც გამოიკვეთა. „საქართველოს მებრძოლ უღმერთოთა კავშირი“ წარმატებულად ჩაერთო ანტირელიგიურ კამპანიაში. 1930 წელს, თბილისში გაიხსნა ანტირელიგიურ მუშათა უნივერსიტეტი, შეიქმნა ჟურნალი „საქართველოს უღმერთო“, რომლის პირველი ნომრის ყდა შეგიძლიათ იხილოთ ამ ბმულში (საქართველოს შსს-ს არქივი, 2016).

1928 წლის 5 დეკემბერს, მიიღეს სპეციალური დადგენილება სოციალურად მავნე ელემენტების შესახებ ხოლო, 1937 წლის 15 აგვისტოს, სპეციალური დადგენილება - „სამშობლოს მოღალატეთა ოჯახის წევრების“ დაპატიმრება. ასეთ გაუაზრებელ და ხისტ პოლიტიკას მასობრივი გამოსვლებიც ახლდა თან, რაც ხელისუფლების მხრიდან ხელაღებით რელიგიისა და მასთან დაკავშირებული ადათ-წესების აკრძალვას მოყვა.

დასკვნა

დასკვნის სახით აღვნიშნავთ, რომ მთლიანობაში უნიკალური პუბლიკაცია გამოქვეყნდება, რაც ემოციურად ძალიან მძიმე აღსაქმელი იქნება, ვინაიდან მასში თავმოყრილი მასალები ეხება იმას, თუ როგორ აპატიმრებდნენ, ასახლებდნენ და ხვრეტდნენ ადამიანებს თავიანთი რწმენის გამო.

აღსანიშნავია, რომ პროექტის იდეას მხარი დაუჭირა რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოსთან არსებულმა ინტერრელიგიურმა სათათბირომ, რომელშიც წარმოდგენილია თითქმის ყველა რელიგიური გაერთიანება, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის, ისტორიული რელიგიებისა და სხვა მცირერიცხოვანი რელიგიების ჩათვლით. გამომდინარე აქედან, პროექტის ნაშრომი ხელს შეუწყობს საქართველოში რელიგიებს შორის, რელიგიებსა და საზოგადოებას შორის ჯანსაღ დიალოგსა და ტოლერანტული გარემოს გაძლიერებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- „საბჭოთა რეპრესიებს შეწირული სასულიერო პირის საქმეში ხატი აღმოჩნდა“ (2022 წლის 16 სექტემბერი), *სსიპ რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო*. წვდომა [17.06. 2024]: <https://religion.gov.ge/siaxleebi/sabwota-represiebs-sewiruli-sasuliero-piris-saqmesi-xati-armocnda>.
- საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსი (სსკ) (1928). *მუხლები: 58-10, 58-11, 58-18, 58-19, 128, 129, 130, 131, 132, 133*. რედ. ვ. მამალაძე, გამომცემლობის რედ. ე. ვაშაკიძე.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1923). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი ჩეკა*. საარქივო N 2304; ტომი N 1.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1924). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 6*. საარქივო N 2425; ტომი N 1.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1924). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 6*. საარქივო N 2424; ტომი N 1.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1937). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 8*. საარქივო N 37432; ოქმი N 74; ტომი N 1.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1937). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 8*. საარქივო N 37373; ოქმი N 13; ტომი N 1.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1937). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 8*. საარქივო N 37414; ოქმი N 54; ტომი N 2.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1950). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 6*. საარქივო N 50131; ტომი N 2.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1937). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 8*. საარქივო N 37407; ტომი N 1; ოქმი N 47.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1928-29). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 14*. საქმე N 301; აღწერა N 4.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1930). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 6*. საარქივო N 3068; ტომი N 2.
- საქართველოს შსს-ს არქივი (1938). *სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 3*. საარქივო N 38130; ტომი N 1.

საქართველოს შსს-ს არქივი (1931). *სიხლის სამართლის საქმეების ფონდი N 6*. საარქივო N 31164, ტომი N 2.

„საქართველოში მოღვაწე გერმანელი პასტორის ისტორია“ (2022 წლის 4 თებერვალი). *საქართველოს შსს-ს არქივი*. წვდომა [17.06.2024]:<https://www.facebook.com/archive.mia/posts/pfbid02DNNQymzH9r8WVeLh4M3ymMHwwDQmiWkWumxrqrJv vqHFkrtUt63uXPtHhnAchZQ6l>.

„საქართველოს უღმერთო“ (2016 წლის 5 დეკემბერი), *საქართველოს შსს-ს არქივი*. წვდომა [17.06.2024]:

<https://www.facebook.com/archive.mia/photos/pb.100068895862644.-2207520000/1252311314842161/?type=3>.